

Gemeente Rotterdam

Deltares

DNA
van stad
en omgeving

Toelichting pilot Rotterdam

Klimaatadaptatie in de ondergrond

Bijeenkomst Platform bodembeheer

Klimaatadaptatie en vitale boden, een logische combinatie in onbebouwd én bebouwd gebied

Donderdag 22 april 2021

Mark Niesten, Deltares, coordinator namens UP DNA Consortium

ism Otto Levelt / Saskia Hommes / Linda Maring / Rianne van den Meiracker / Reinder Brolsma, Deltares

Thuy Do, Gemeente Rotterdam, coordinator namens Gemeente Rotterdam

• DNA-aanpak ontwikkeld...

- kennis van bodem, ondergrond en landschap benutten bij het klimaatbestendig maken van stad en omgeving

• ... bestaat uit drie onderdelen...

- Systeemanalyse
- Redeneerlijnen
- Kansencarten of ontwerpprincipes

	Schaal	Toepassing	Doelgroepen
Systeemanalyse	Stad en omgeving	Omgevingsvisie, klimaatstrategie	Bestuurders, strategen
Redeneerlijnen	Landschappelijke bodemeenheden		Professionals binnen en buiten klimaatadaptatie
Kansencarten en ontwerpprincipes	Wijk, straat, perceel	Geschiktheid maatregelen	Bewoners en bedrijven

• ... toegepast in zes praktijkvoorbeelden

- Nijmegen: op natuur gebaseerde klimaatadaptatie in het bebouwde landschap
- **Rotterdam: Klimaatadaptatie onder de grond: zie in één oogopslag wat er allemaal kan**
- Leiden: van data naar kaarten waarmee je geschikte maatregelen kunt kiezen
- RWS: klimaatbestendige snelwegen
- Middelburg: zoetwater opslaan in kreekruigen
- Amersfoort / Rhenen: de bodembewuste bewoner

Ambities Rotterdam

Samen onze stad voorbereiden op een extremer klimaat

Het klimaat verandert. Steeds heftigere buien en langdurige hitte wisselen elkaar af. Maar we kunnen het aan. Want samen maken wij de stad klaar voor dit extreme weer: jij én ik. Door water en groen aan te leggen: tuinen, parken, groene muren, groene daken. We steken de handen uit de mouwen. Voegen daden bij onze woorden. Dit is ons weerwoord.

ONZE 6 THEMA'S

Bodemdaling

Droogte

Grondwater

Hitte

Neerslag

Overstroming

HEB JE EEN IDEE?

FREDERIKSPLEIN

KLIMAATKAMERADEN

KLIMAATKAART

Het Rotterdams WeerWoord staat voor: Samen onze stad voorbereiden op een extremer klimaat. Dat houdt in dat we als gemeente Rotterdam niet alleen, maar voor, met én door de Rotterdammers de stad weersbestendig maken. Samen met u gaan we ervoor dat ook in de toekomst Rotterdam voor alle Rotterdammers een fijn, gezond en veilig thuis is.

Behoeftte ondergrondinformatie

Rotterdamse opgaven mbt gebruik ondergrond voor klimaatadaptatie:

hitte, droogte, zetting/bodemdaling, wateroverlast, overstrooming, verzilting

Betrokken bij opgaven: doel- /gebruikersgroep:	Benodigde info om bij te dragen aan opgaven:	Schaal benodigde info:
Bewoners	Geschiktheid voor vergroening tuinen, infiltratie, etc.	Perceel
Planners / ontwerpers	Bodemgeschiktheid voor types groen, infiltratie, waterberging, etc.	Straat, wijk, stad
Ontwikkelaars / bouwers	Geschiktheid voor WKO, waterberging. Restricties cultuurhistorie, k&l, etc.	Straat, wijk, stadsdeel, stad
Beleidsbepalers	Waterberging, vergroening stad, etc.	Wijk, stadsdeel, stad

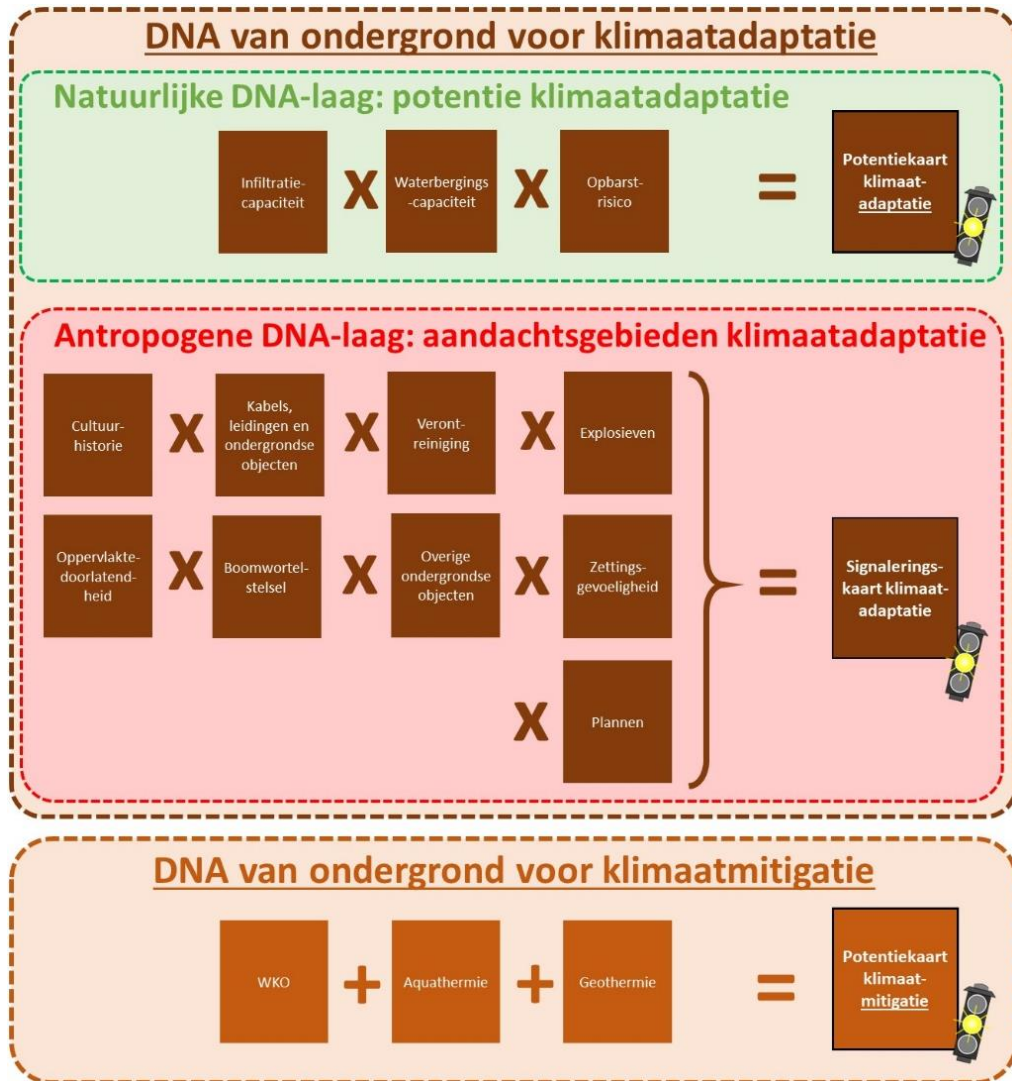
Beschikbaarheid bodemdata

Data:	Beschikbaarheid:	Data:	Beschikbaarheid:
Basiskaarten (niet allen openbaar) en luchtfoto's	Openbaar	Oude en openbare funderingstypekaarten	Openbaar
Hoogtebestand maaiveld (beschikbaar voor specifieke regio's, waaronder Overschie)	Openbaar	(verwacht) funderingstype/risicokaart	Openbaar
Peilbuisboringen/projectpeilbuizen	Binnen gemeente	Bouwrijpmethode	Binnen gemeente
Grondwatermeetnet	Binnen gemeente	Bouwrijpprocedures/ophooggeschiedenis	Nog niet bekend
Locaties van geplande en uitgevoerde sonderingen	Openbaar	Zettingen	Binnen gemeente
Sonderingen informatie	Binnen gemeente	Stadsverwarmingskaart	Openbaar
Locaties van geplande en uitgevoerde diepteboringen	Openbaar	Nazorglocaties	Binnen gemeente
Diepteboringen informatie	Binnen gemeente	Locaties en informatie (ondergrondse) tanks	Binnen gemeente
Boorstaten (in kader van loodonderzoek)	Mogelijk openbaar/binnen gemeente	Ondergrondse objecten en heipalen	Binnen gemeente
Archeologische kenmerkenkaart	Openbaar	Bommen en explosieven	Nog niet bekend
Archeologische waarden- en beleidskaart	Openbaar	Leidingen en kabels (in de openbare ruimte): locatie, diepte, materiaal, met/zonder kabelgoot, eigenaar.	Binnen gemeente
Rapporten bodemonderzoekslocaties	Openbaar	Watermanagement objecten (overstorten, bemalingen, etc.)	Openbaar\ binnen gemeente
Besluiten bodemonderzoekslocaties	Openbaar	Locatie droogmakerijen	Via Anton
Historische activiteiten	Openbaar	Drainerend oppervlaktewater	Nog niet bekend
(Historische) bedrijfsactiviteiten	Binnen gemeente	Kwel	Nog niet bekend
Bodemfunctie en bodemtoepassingskaarten	Openbaar	Drinkwaterleidingen	Binnen gemeente vanuit veiligheidsoogpunt
Bodemkwaliteitskaarten (0-1 m-mv en 1-2 m-mv)	Openbaar	Riolering (in de openbare ruimte)	Binnen gemeente/openbaar
Natuurkaart Rotterdam	Openbaar	Rioolbeheerkaarten	Binnen gemeente
EHS en Natura2000 gebieden	Openbaar	Infiltratievoorzieningen(WADIs): aparte laag	Nog niet bekend
Waarnemingen gevoelige soorten	Openbaar	Verharding in de openbare ruimte (wegen, gebouwen)	Openbaar
Hoogtebestand boomkronen	Openbaar	Waterpasserende verharding	Nog niet bekend
Bomen (type, locatie, grootte kroon)	Openbaar (locatie)/binnen gemeente	Publiek bommenkaart	Openbaar
Bewonersinitiatievenkaart (eerder stadslandbouw, maar nu bezig met circulaire initiatieven)	Nog niet bekend		

Methodiek & toepassing

Methodiek & toepassing

Kansenkaarten

	Potentiekaart Klimaatadaptatie	Signaleringskaart Klimaatadaptatie	Potentiekaart Klimaatmitigatie
Kaart			
Doel	Op een toegankelijke manier inzichtelijk te maken of de natuurlijke DNA-laag potentie biedt voor klimaatadaptatiemaatregelen in de bodem en ondergrond.	De gebruiker op een eenvoudige wijze inzichtelijk te maken of er in een gebied belemmeringen bekend zijn voor klimaatadaptatiemaatregelen in de bodem en ondergrond. Verder verdieping is dan nodig.	De gebruiker op heldere en eenvoudige wijze te informeren over de potentie voor klimaatmitigatiemaatregelen in de bodem en ondergrond.

Kansenkaarten

Bodem- en ondergrondinformatie Overschie, ...

[Toelichting Story Map](#)
[Potentiekaart klimaatadaptatie](#)
[Signaleringskaart klimaatadaptatie](#)
[Potentiekaart klimaatmitigatie](#)

Kaart Signaleringskaart klimaatadaptatie

De Signaleringskaart klimaatadaptatie laat zien of er in een gebied belemmingen bekend zijn voor klimaatadaptatie-maatregelen in de bodem en ondergrond. Verder verdieping is dan nodig.

Onderstaande figuur geeft een overzicht van de datasets waaruit de Signaleringskaart klimaatadaptatie is samengesteld. Daaronder worden de verschillende kaarten toegelicht, die rechts worden getoond nadat u op de kaartnaam klikt.

Antropogene DNA-laag: aandachtsgebieden klimaatadaptatie

Cultuurhistorie	X	Kabels, leidingen en ondergrondse objecten	X	Verstoring van bodem	X	Expansie	X
Oppervlaktewater	X	Bouwkwaliteit	X	Thermische isolatie	X	Reinigingsinstallaties	X
						Planen	X

= Signaleringskaart klimaatadaptatie

Schematische weergave samenstelling Signaleringskaart klimaatadaptatie

Kaart Cultuurhistorie

In bepaalde gevallen kunnen cultuurhistorische of archeologische waarden in de ondergrond beperkend zijn voor maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie. Het is bijvoorbeeld niet altijd toegestaan te graven (zonder onderzoek) en fluctuerend grondwater (waardoor de begraven objecten aan zuurstof blootgesteld kunnen worden) kan schadelijk zijn voor archeologie.

Om hier een beeld van te krijgen is gebruik gemaakt van de Archeologische Waardenkaart en de kaart met Archeologisch belangrijke plaatsen voor Rotterdam, deze zijn gecombineerd in de kaart.

Meer informatie over archeologie in Rotterdam is [hier](#) te vinden.

Kaart Kabels, leidingen en ondergrondse objecten

Kabels, leidingen en objecten in de ondergrond zijn aan aandachtspunt voor de potentie voor klimaatadaptatie in de ondergrond. Wanneer er in een gebied (veel) kabels en leidingen of objecten in de ondergrond voorkomen, kan er minder ruimte beschikbaar zijn voor klimaatadaptatiemaatregelen in de ondergrond.

LEGENDA

Signaleringskaart klimaatadaptatie

- Signaleringsgebied: verdere verdieping nodig
- Geen aanleiding voor verdere verdieping
- Water
- Bebouwing en nodata

OVERZICHTSKAART

DNA UP Rotterdam

[Toelichting](#)
[Natuurlijke DNA-laag](#)
[Signaleringskaart klimaatadaptatie](#)
[Potentiekaart klimaatmitigatie](#)

Signaleringskaart klimaatadaptatie

Belemmingen bekend zijn voor klimaatadaptatie-maatregelen in de bodem en ondergrond. Verder verdieping is dan nodig.

LEGENDA

Signaleringskaart klimaatadaptatie

- Signaleringsgebied: verdere verdieping nodig
- Geen aanleiding voor verdere verdieping
- Water
- Bebouwing en nodata

DNA UP Rotterdam

[Toelichting](#)
[Natuurlijke DNA-laag](#)
[Signaleringskaart klimaatadaptatie](#)
[Potentiekaart klimaatmitigatie](#)

Potentiekaart klimaatmitigatie

Deze kaart geeft weer in hoeverre de ondergrond geschikt is om bij te dragen aan de warmteoverdracht van de bovengrondse bebouwing. Hiervoor zijn de volgende warmtebronnen en warmteopslagmethoden beschouwd:

- Warmte koude opslag
- Geothermie
- Aquathermie

DNA van ondergrond voor klimaatmitigatie

De waarden op de kaart moeten als volgt worden waarden:

- 0 Geen potentie
- 1 Matige potentie
- 2 Potentie
- 3 Veel potentie

Warmte koude opslag

De signaleringskaart geeft de potentie voor warmte-koudeopslag (WKO) in Zuid-Holland weer. Een WKO-systeem slaat overbodige warmte en koude op om deze op een later moment te kunnen gebruiken. Er zijn open en gesloten systemen. Een gesloten systeem heeft de warmte relatief veilig op in ondergrondse buizen en hebben een beperkte capaciteit. Open systemen bestaan uit een dubbel van buizen waarin water stroomt en koude in daarvoor geschikte aardlagen (bevochtigd zand) waar water in en uit wordt gepompt. De kaart heeft beschrijving op de geschiedenis van de ondergrond voor open WKO-systemen in het 20 en 30 warmteoverdracht. Daar is

LEGENDA

Mitigatie Potentie

- 0
- 1
- 2
- 3 of meer

Meer informatie?

- Website: <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/informatie/bodem-ondergrond/>
- Storymaps: <https://climadapserv.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=82d0cfff63b4443487c22ffaf4269cf0>
- Mail: Mark.Niesten@deltares.nl

A photograph of two young children, a boy and a girl, drinking water from a green public fountain. The boy is on the left, and the girl is on the right, both smiling and splashing water. The background is a blurred green landscape with trees.

Droogte en drinkwatervoorziening

Impact en opgaven?

Platform Bodembeheer, 22 april 2021

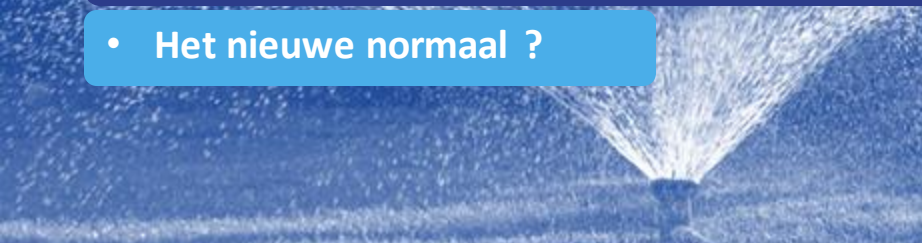
water voor nu en later

The logo for Vitens, featuring the word "Vitens" in a stylized, blue, rounded font with a white outline, set against a dark blue background.

Vitens

2018, 2019, 2020 in Top 10 warmste jaren *

- Het nieuwe normaal ?

waarschuwing
zomerse temperaturen
wees extra zuinig met water

Door de hoge temperaturen wordt er de komende dagen extra veel drinkwater verbruikt. Indien nodig zal Vitens de waterdruk verlagen en komt er minder water uit de kraan.

Help mee dit te voorkomen;

- ▲ sproei niet
- ▲ vul geen zwembaden
- ▲ douche zo kort mogelijk
- ▲ was geen auto
- ▲ zet de wasmachine overdag niet aan

Blijf voldoende water drinken en goed de handen wassen.

water voor nu en later

Vitens

Neerslagtekort

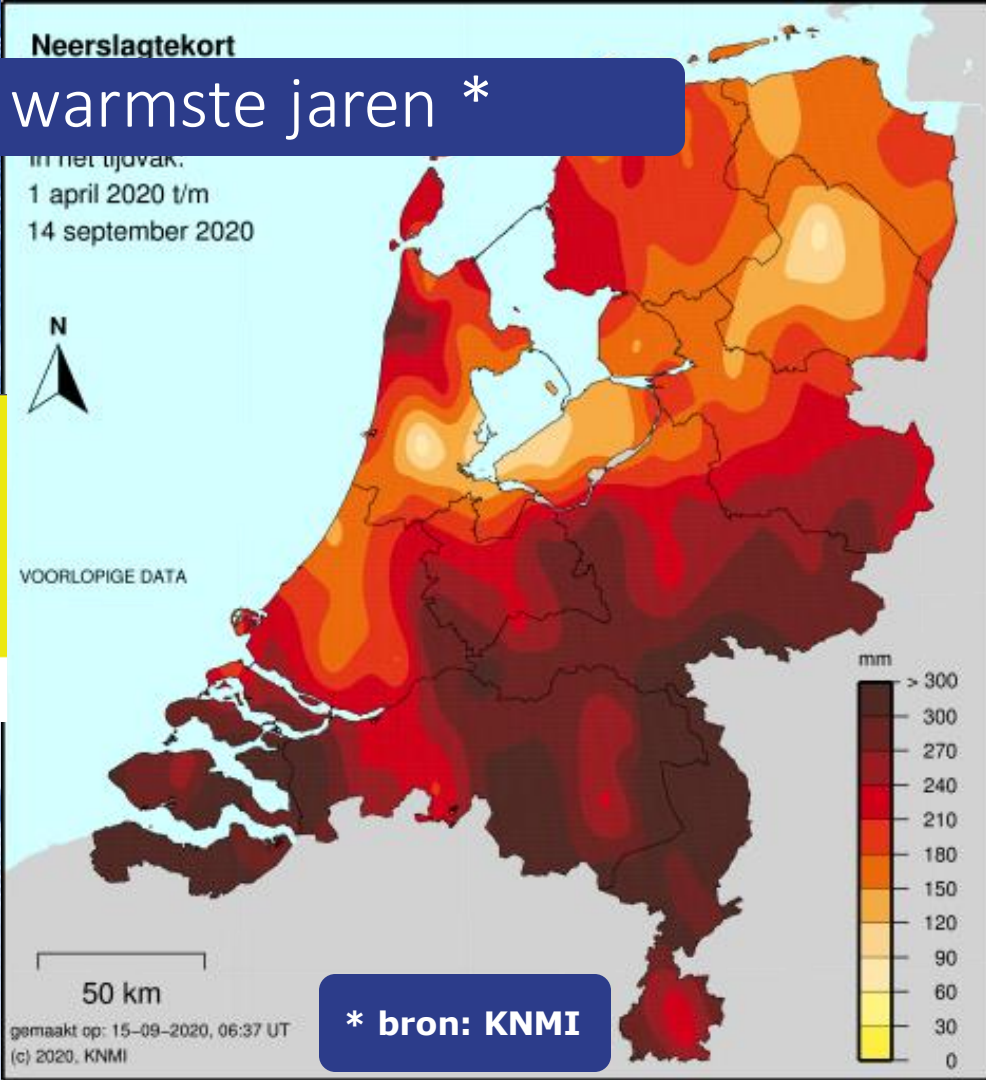
In het tijdvak:

1 april 2020 t/m

14 september 2020

VOORLOPIGE DATA

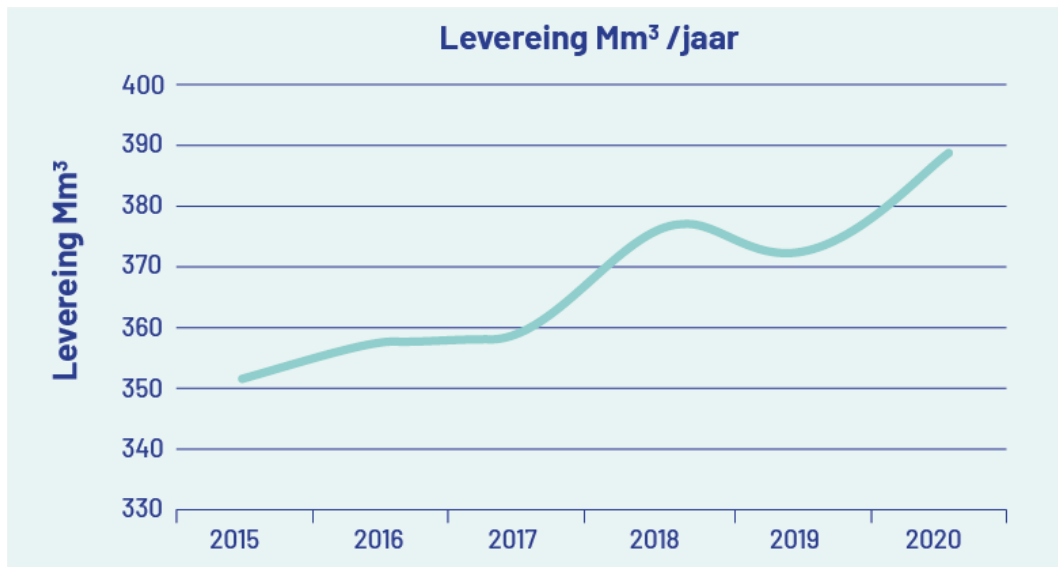
50 km

gemaakt op: 15-09-2020, 06:37 UT
(c) 2020, KNMI

* bron: KNMI

Situatie

2020: hoogste waterafzet en grootste groei ooit

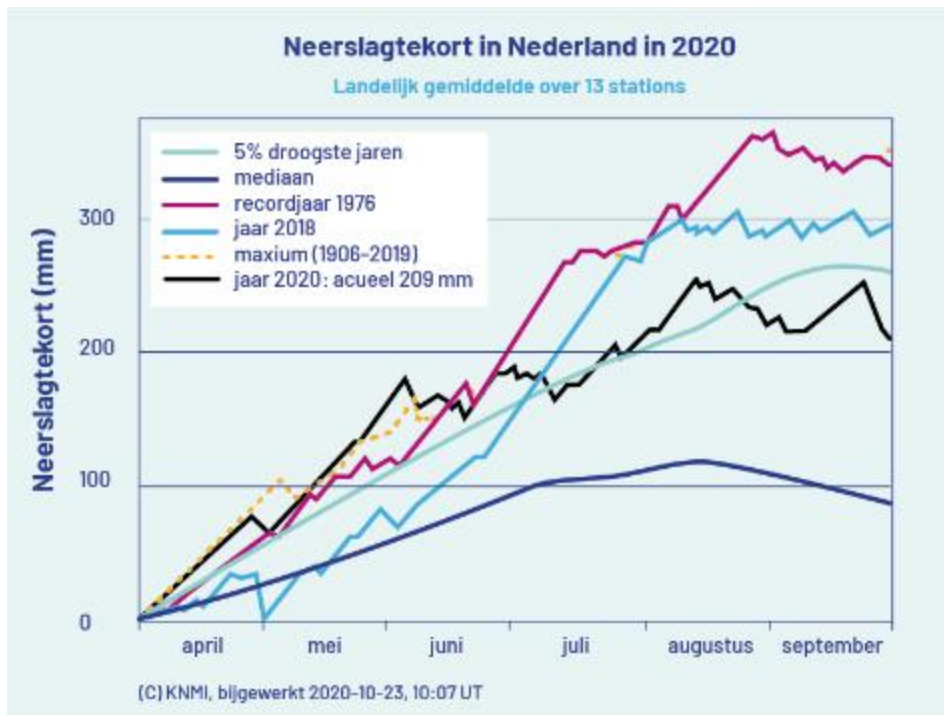
jaar	levering m ³ /jaar	stijging tov 2015 %
2015	352.060.000	0,0
2016	357.740.000	1,6
2017	359.820.000	2,2
2018	376.590.000	6,8
2019	372.450.000	5,4
2020	388.240.000	9,7

2020: nov en dec extrapolatie

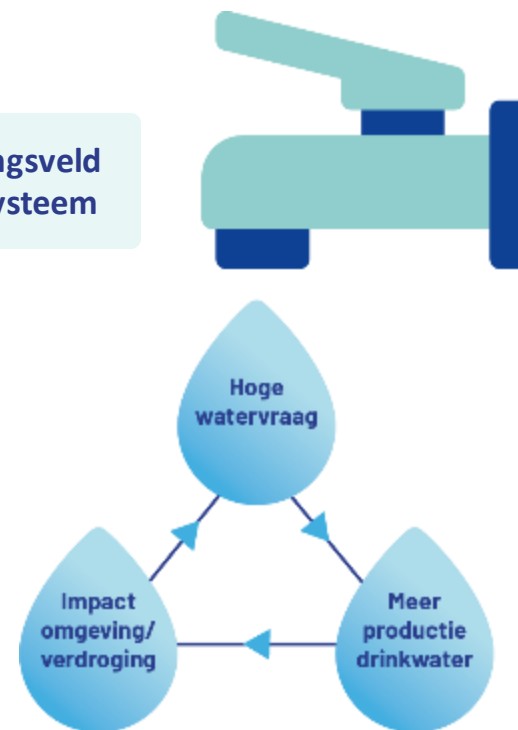
2020 vs 2019: 15 miljard liter meer

2020 vs 2015: 36 miljard liter meer

Situatie

Spanningsveld
watersysteem

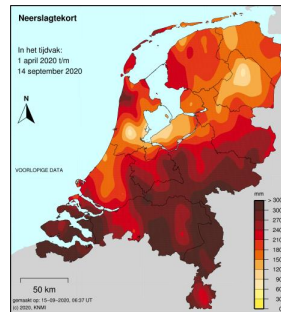
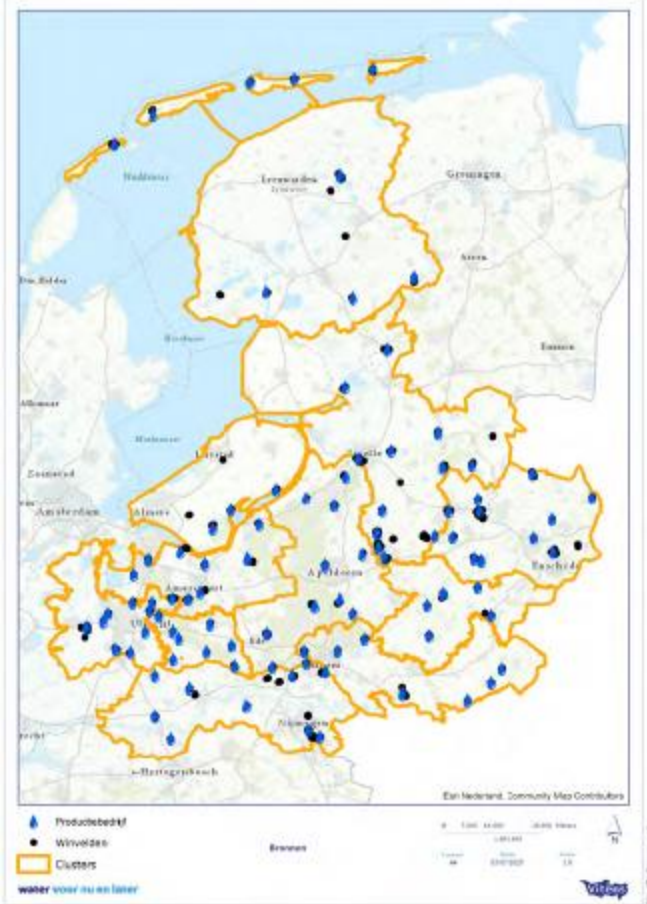
Regionale verschillen

“geen aanvoer” Achterhoek - Twente

- Grote impact op watersysteem
- Hogere piekvraag landelijk gebied

“wateraanvoer – diepe pakketten
Flevoland / Fryslân

- Beperkte impact watersysteem
- Lagere piekvraag

willen we drinkwater

voor de toekomst veilig stellen

dan moet het roer om

Vitens

Ambitie: in 2030 elke druppel duurzaam

Transitie watersysteem

Anders omgaan met GEBRUIK van drinkwater door particulieren en bedrijven

En duurzame drinkwaterwinningen

Anders omgaan met gebruik drinkwater

Vitens: 5% waterbesparing in 2030

- Structurele bewustwording consument
- Terugdringen piekverbruik zomer
- Waterscans zakelijke gebruik "maatwerk"
- Verdere verlaging van lekverliezen en spoelwaterverliezen
- Waterneutraal wonen: pilots en regelgeving

▲ Tjips van Ruth: „Ik heb nu aan materiaal niet meer dan 550 euro uitgegeven.“ © Frank de Roo

Tjips ontwikkelde een betaalbaar klimaatdak en spoelt de wc door met regenwater

Installaties om regenwater te gebruiken in huis zijn duur. Rotterdammer Tjips van Ruth ontwikkelde een goedkoper systeem.

Transitie watersysteem

Opgave

- Herinrichting systeem: water vasthouden en actief grondwaterbeheer
- Actief samenwerken aan nieuw duurzaam watersysteem
- Watersysteem leidend in ruimtelijke inrichting

Gezamenlijke opgave overheden, waterbeheerders, functies en gebruikers

Actief partner op diverse schaalniveaus

- Deltaprogramma Zoetwater en studiegroep grondwater
- Rijn Oost Zoetwater Oost Nederland en grondwateragenda
- Regionale initiatieven droogte Achterhoek, Blauwe Agenda Utrecht etc.
- Gebiedsprocessen en projecten

VAART, WADI EN NATTE NATUUR

PRECISIELANDBOUW

INFILTRATIEVENNEN

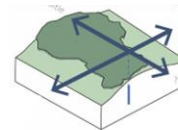

NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

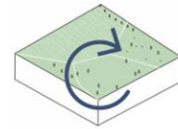

Integrale ruimtelijke aanpak

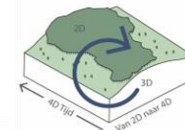
- **Groot** durven denken & doen
- Opgave dient **gezamenlijk** opgepakt te worden
- Water als **slimme drager**
- Functies verschuiven naar waar dat de **meeste waarde** oplevert
- **Verwevenheid** zorgt voor een optimalisatie van maatschappelijke baten
- Transitie vraagt een **breder opvatting van de kerntaken**

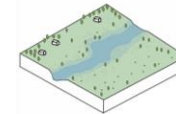
Water breed beschikbaar

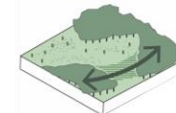
Circulaire landbouwvormen

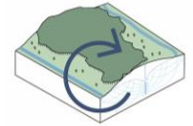
2D naar 4D planning

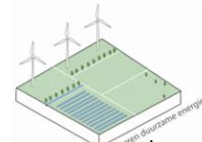
Klimaatadaptief leefmilieu

Natuurgebieden verbinden

Watersysteem als leidend principe

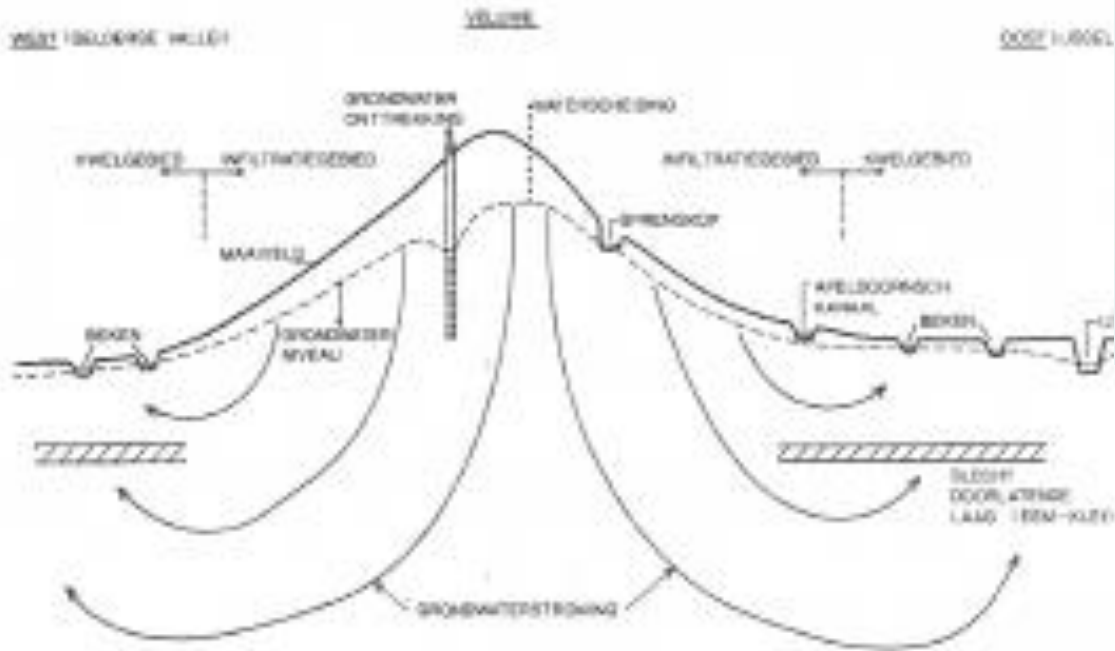
Integratie duurzame energieopwekking

**Klimaat bestendige winconcepten
samen zijn we tot
grootse dingen in staat**

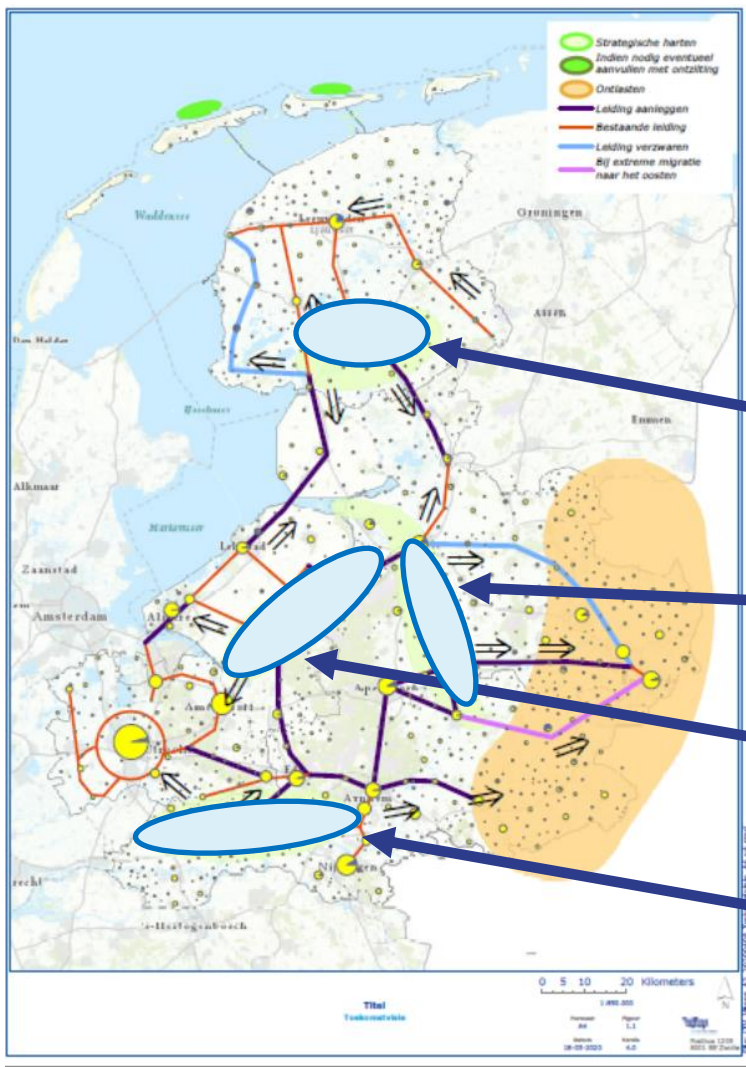
Vitens

Watersysteem leidend

WEST-OOST DOORSNIDE VAN DE VELUWE (SCHEMATISCH)

Strategische harten

- Grootschalig en klimaat robuust
- Winconcept en locatie

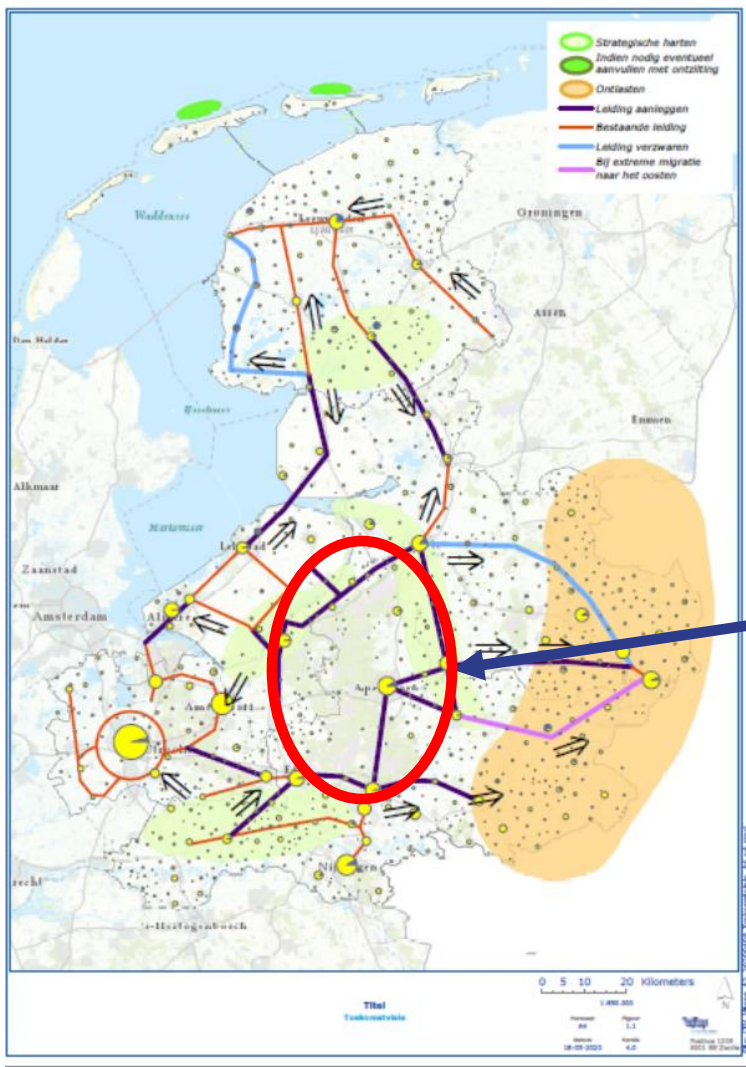
Dikke wervoerende pakketten Friesland (Luxwoude)

IJsselvallei

Strategisch hart Midden Nederland

Rivierengebied (onderdeel ASV Gelderland)

Flexibiliteit infrastructuur

- Ringleiding
- Sturen water van strategische harten

Samenvattend

- Ultieme doel een duurzame drinkwatervoorziening als onderdeel van klimaat robuust watersysteem
- Vraagt om co creatie met waterbeheerders en overheden
- Flexibiliteit in transportinfrastructuur

Dit vraagt veel van onze partners .....

.... en een enorme opgave zowel qua infrastructuur als financiering

Vanuit onze rol bijdragen aan een duurzaam bodem en watersysteem

Dialogo

Hoe realiseren drinkwater opgaven in een complex maatschappelijk veld met diverse transitie?

Korte termijn realiseren extra winningen vooruitlopend op de herinrichting van het watersysteem

Starten met de uitwerking van grootschalige concepten als onderdeel van brede gebiedsontwikkeling met andere transitie – nu starten voor oplevering in 2030 – 2035

Vraagt om visie en daadkracht op transitie watersysteem en landelijk gebied

elke druppel

duurzaam

In 2030